

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567

สิทธิมนุษยชนในฐานะภาษาเชิงศีลธรรม

และการเมืองของชีวิตนักร้องตาบอด

Human rights as a moral language

and the politics of life of blind singers

ประชาธิป กะทา

Prachatip Kata

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Sociology and Anthropology,

Faculty of Social Science, Kasetsart University

E-mail: prachatip.k@ku.ac.th

Received: Jan 03, 2023

Revised: Jan 01, 2024

Accepted: Jan 17, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นโครงการทางศีลธรรมและการเมืองยุคปัจจุบัน เมื่อถูกแปลเป็นปฏิบัติการในระดับท้องถิ่นในบริบทสังคมไทย โดยองค์การด้านการพัฒนาคนพิการภายใต้วาระการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางสังคมการเมืองเพื่อปลดปล่อยคนพิการ งานวิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในกลุ่มนักร้องตาบอดทั้งที่เป็นนักร้องเดี่ยวและวงดนตรีตาบอด ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและชานเมืองใกล้กรุงเทพมหานคร และสัมภาษณ์แกนนำองค์กรรัฐและเอกชน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า หลักการสิทธิมนุษยชนที่ถูกเชื่อมโยงมาสู่ประเด็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกลุ่มคนพิการกลายเป็นภาษาเชิงศีลธรรมและการเมืองใหม่และได้สร้างกรอบชุดศีลธรรมหนึ่งเดียวในกลุ่มคนพิการตาบอด คนพิการที่ไม่สามารถปรับตัวตามเกณฑ์

มาตรฐานคุณค่าที่ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนสร้างให้ จะถูกแบ่งแยก และกีดกันทางสังคมในกลุ่มคนพิการตาบอดและถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ บทความเชื่อว่าสิทธิมนุษยชนไม่ได้มีความเป็นสากลนิยม และสามารถสร้างมาตรฐานเชิงคุณค่าใช้ตัดสินความเป็นมนุษย์ที่ไม่เท่าเทียมกันใน กลุ่มประชากร เราจะเข้าใจประเด็นนี้ได้ด้วยการศึกษาสิทธิมนุษยชนในบริบทที่ตัว มันเองเผยตัวในโลกชีวิตทางสังคมของผู้คนที่สิทธิมนุษยชนเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน ภาษาเชิงศีลธรรม การเมืองของชีวิต นักร้องตาบอด

Abstract

This research examines the human rights ideology as part of a global political-moral project, translated locally by the Thailand Association of the Blind, and social activities in Thailand. Data was collected through the use of participant observation and by carrying out informal interviews with blind singers. In addition, key informants from government organizations and non-profit organizations were also interviewed about the development of the conceptual basis, strategic and operational function of those organizations for blind people. Additional data such as online information, books, or supplementary field data were used for analysis. The paper reveals that human rights as it is applied to the human dignity doctrine among people living with disabilities have become the new moral-political language and singular moral category among blind singers. People with disabilities are unable to adapt to the value standards that the moral language of human rights produces. They will be socially excluded and considered without human dignity. The article also pointed out that human rights are not

universal. It can create a value standard by which to judge the inequality of human beings in a population. It can be understood by studying human rights in the context in which they manifest themselves in the world of social life to whom human rights are entangled.

Keywords: Human rights, Moral language, The politics of life, Blind singers

1. บทนำ

“หากหลวงพ่อรู้อวตอนนี้ผมเปลี่ยนอาชีพจากหมอนวดไทยแผนโบราณมาเป็นนักร้องตาบอดริมถนน ท่านต้องด่าผมแน่นอน” ‘ประสาน’ นักร้องตาบอดบอกผู้เขียนในช่วงพักเบรกร้องเพลง พวกเขา นั่งพักกันอยู่ริมถนนใกล้กับวงเวียนหอนาฬิกา บริเวณที่ประสานใช้เป็นที่พักพิงวันนี้เป็นชุมทางรถประจำทางและมีท่าเรืออยู่ใกล้ ๆ ตอนนี้เป็นเวลาหลังเลิกงานผู้คนเริ่มหนาแน่นขึ้นกว่าสองชั่วโมงที่แล้วตอนที่พวกเขามาถึง

‘หลวงพ่อ’ ที่ประสานพูดถึงเป็นบาทหลวงคาทอลิกทำงานที่ศูนย์พัฒนาอาชีพคนตาบอดแห่งหนึ่ง ศูนย์พัฒนาแห่งนี้มีหลักสูตรอบรมการนวดไทยแผนโบราณให้กับคนตาบอด ประสานเข้าเรียนการนวดไทยแผนโบราณที่ศูนย์เมื่อ 6 ปีที่แล้ว หลังเรียนจบหลักสูตรในระยะเวลา 2 ปี เขาได้รับการชักชวนจากรุ่นพี่หมอนวดตาบอดซึ่งเปิดร้านนวดไทยแผนโบราณที่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศให้ไปทำงานด้วย ประสานทำงานที่ร้านนวดของรุ่นพี่อยู่ประมาณ 2 ปี ก่อนตัดสินใจย้ายกลับมากรุงเทพฯ กับภรรยาของเขาซึ่งเป็นหมอนวดตาบอดเช่นกัน ประสานกับภรรยาได้งานทำเป็นหมอนวดที่ร้านนวดไทยแผนโบราณแห่งหนึ่ง ร้านนวดตั้งอยู่ภายในโรงแรมในย่านธุรกิจที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ หลังจากเจ้าของโรงแรมมีแนวคิดเปลี่ยนร้านนวดไทยแผนโบราณ

เป็นร้านสปา ประสานกับภรรยาและหมอนวดตาบอดอีกจำนวนหนึ่งถูกให้ออกจากงานเพราะภาพลักษณ์ของประสานและเพื่อนร่วมงานที่เป็นคนพิการตาบอด ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของร้านสปาที่ปรับปรุงใหม่ที่เน้นความทันสมัยและหรูหรา

“ทำไม” ผู้เขียนถามประสานออกไป แม้พอจะรู้คำตอบอยู่บ้าง เนื่องจากผู้เขียนเก็บข้อมูลศึกษาชีวิตนักร้องตาบอดมานานหลายเดือน

“หลวงพ่อย้ำกับพวกเราอยู่เสมอว่า ศูนย์อบรมให้ความรู้ ให้อาชีพ หมอนวดไทยแผนโบราณ ช่วยให้คนตาบอดมีศักดิ์ศรีแล้ว จบออกไปอย่าออกไปเป็นขอทานข้างถนนเด็ดขาด”

หลังจากออกจากงาน ภรรยาของประสานเปลี่ยนอาชีพไปขายลอตเตอรี่ ส่วนเขาตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพมาเป็นนักร้องตาบอดตามคำแนะนำของเพื่อน เพราะมีรายได้มากกว่าการเป็นหมอนวด

เรื่องราวชีวิตของประสานก่อนกลายมาเป็นนักร้องตาบอดริมถนน และตามตลาดนัด ไม่ได้แตกต่างจากนักร้องตาบอดอีกหลายคนที่คุณเขียนรู้จัก เขาตาบอดแต่กำเนิด เกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจนในเขตชนบทของประเทศ หลังจากพ่อกับแม่ของเขาเสียชีวิต พี่ชายของเขาหลังแต่งงานมีครอบครัวได้นำเขาไปฝากไว้ที่วัดประจำหมู่บ้าน ประสานอาศัยอาหารและการช่วยเหลือสงเคราะห์จากพระในวัดอยู่ประมาณ 3 ปี ก่อนที่เขาจะได้รู้จักกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานด้านพัฒนาคนพิการระดับจังหวัด ซึ่งได้แนะนำและสนับสนุนให้ประสานเข้าเรียนนวดไทยแผนโบราณที่ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดที่มีหลวงพ่เป็นผู้ดำเนินการ

ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดแห่งนี้ ทดลองพัฒนาหลักสูตรฝึกอาชีพให้กับคนตาบอดมาแล้วหลายหลักสูตร เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างโลหะ การทำการเกษตร ก่อนที่จะมาลงตัวที่หลักสูตรอบรมการนวดไทยแผนโบราณ เจ้าหน้าที่คนหนึ่งของคุณย่า บอกผู้เขียนว่าทางศูนย์ฯ เคยทดลองฝึกอาชีพให้กับคนตาบอดมาแล้วหลากหลายอาชีพ แต่พอคนตาบอดเรียนจบออกไปก็ยังหางานทำไม่ได้อยู่ดี เหตุผลหลักเพราะนายจ้างไม่เชื่อมั่นว่าคนตาบอดจะทำงานในอาชีพที่ฝึกอบรมได้ เหมือนกับ

คนทั่วไป จนกระทั่งทางศูนย์ฯ พบว่า อาชีพหมอนวดไทยแผนโบราณ เป็นอาชีพที่ลงตัวที่สุดกับคนตาบอด ด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ ไม่จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาเรียนนาน เป็นอาชีพที่ไม่จำเป็นต้องลงทุนมาก เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน และที่สำคัญการที่คนตาบอดมีอาชีพทำงานเป็นหมอนวด ช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของคนตาบอดในสังคม

คำอธิบายถึงเหตุผลการพัฒนาหลักสูตรนวดแผนไทยโบราณให้กับคนตาบอดของเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของแกนนำสมาคมด้านการพัฒนาคนตาบอด ในประเด็นคำถามว่าทำไมองค์กรด้านการพัฒนาคนตาบอดถึงเลือกที่จะสนับสนุนโครงการพัฒนาอาชีพหมอนวดไทยแผนโบราณให้กับคนตาบอดมากกว่าอาชีพอื่น แกนนำคนดังกล่าวซึ่งเป็นคนพิการตาบอดให้เหตุผลว่าเพราะทางสมาคมมีมุมมองต่อโครงการนี้ ในฐานะยุทธศาสตร์การเป็นประธานแรกในการพาคนตาบอดออกสู่สังคม เพื่อช่วยให้คนตาบอดรับรู้ถึงการเป็นสมาชิกของสังคมและตระหนักถึงสิทธิการเป็นพลเมือง แกนนำคนดังกล่าวนี้ ย้ำกับผู้เขียนหลายครั้งในการสัมภาษณ์ว่าทางสมาคมที่ทำงานด้านการพัฒนาคนตาบอดคาดหวังให้โครงการพัฒนาและสนับสนุนอาชีพหมอนวดตาบอดเป็นทั้งวิธีการ (mean) เพื่อช่วยให้คนตาบอดซึ่งมักจะถูกเก็บกักตัวไว้แต่ในบ้านได้เปิดเผยตัวออกสู่สังคม พร้อมกับเป็นเป้าหมาย (end) เพื่อให้คนตาบอดตระหนักถึงสิทธิความเป็นพลเมือง

ข้อกังวลของประธานนักร้องตาบอดข้างต้น ที่เขาต้องปกปิดไม่ให้ศูนย์ฝึกอบรมที่เขาเรียนนวดไทยแผนโบราณรู้ว่าตอนนี้เขากลายมานักร้องตาบอดริมถนนซึ่งมีภาพลักษณ์ทางสังคมใกล้เคียงกับคนขอทาน มีหลักฐานรองรับไม่ใช่ประธานรู้สึกกังวลไปเอง วิสัยทัศน์ข้อหนึ่งของทางศูนย์ฯ ที่เขียนไว้บนป้ายใกล้ประตูทางเข้าของศูนย์ฯ ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “เพื่อช่วยให้คนตาบอดได้พัฒนาความสามารถที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี ด้วยอาชีพการงานที่มีเกียรติศักดิ์ศรีในสังคม”

บาทหลวงจอห์น (ชื่อสมมติ) เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมบอกกับผู้เขียนในการสัมภาษณ์ว่า ในทัศนคติของเขาแล้ว การขายลอตเตอรี่ริมถนนถือเป็นการขอทานรูปแบบหนึ่ง ซึ่งไม่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเป็นคนตาบอดที่ถูกเก็บตัวไว้ภายในบ้านยิ่งดีกว่าออกมาเร่ร่อนริมถนน บาทหลวงจอห์นอธิบายเพิ่มเติมว่า “ผมไม่ได้ถูกคนตาบอด ที่เล่นดนตรีหรือร้องเพลงริมฟุตบาท แต่นั่นไม่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถ้าคุณอยากเป็นนักดนตรี คนต้องฝึกฝน คุณต้องแสดงความสามารถให้คนอื่นประจักษ์ เพื่อที่เวลาเข้าสู่สังคมจะได้มีศักดิ์ศรีและคนอื่นเคารพนับถือ แต่สำหรับผม การเป็นนักร้องริมถนนไม่เหลือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Rev. John, Interview, May 13, 2011)

บทความนี้จะเปิดเผยให้เห็นอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนในฐานะโครงการทางศีลธรรมของการเมืองระดับโลกที่ถูกแปลความหรือเปลี่ยนรูปในระดับท้องถิ่น โดยบทบาทขององค์กรภาครัฐ สมาคม และนักกิจกรรมทางสังคมที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทย ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนกลายเป็นภาษาเชิงศีลธรรมและตัวชี้วัดความก้าวหน้าทางศีลธรรม ถูกเปลี่ยนรูปให้เป็นเครื่องมือทางการเมือง (political apparatus) เพื่อตอบโต้กับชุดวาทกรรมเชิงศีลธรรมในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะแนวคิดกรรมและวาทศิลป์ เวทนานิยมจากพุทธเถรวาทที่กำกับนิยามคนพิการและความพิการในสังคมไทย

บทความนี้ไม่ได้มีมุมมองต่ออุดมการณ์สิทธิมนุษยชนที่ถ่ายทอดมาจากการเมืองระดับโลก ว่ามีอิทธิพลอยู่เหนือท้องถิ่นที่อุดมการณ์นี้เดินทางเผยแพร่มาถึง ในทางตรงข้ามการวิเคราะห์สิทธิมนุษยชนในฐานะวาทกรรมที่ไหลเวียนหรือแผ่ซ่านอยู่เหนือชีวิตทางสังคมของคนพิการ จะเปิดเผยให้เห็นการถูกแปลหรือการเปลี่ยนรูปของภาษาเชิงการเมืองของสิทธิมนุษยชนในระดับท้องถิ่น พร้อมไปกับการแสดงให้เห็นว่าปฏิบัติการและอำนาจของภาษาเชิงศีลธรรมของอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนกลายเป็นกลไกการเมืองในระดับชีวิตประจำวันที่ควบคุมอยู่เหนือชีวิตของคนพิการในโลกทางสังคมของพวกเขาอย่างไร

งานวิจัยเก็บข้อมูลหลักในกลุ่มนักร้องตาบอดทั้งที่เล่นเป็นวงดนตรีและร้องเดี่ยวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและชานเมืองใกล้กับกรุงเทพมหานคร เก็บข้อมูลเชิงลึกวงดนตรีตาบอด จำนวน 5 วง สมาชิกวงโดยเฉลี่ย 5 คน และนักร้องตาบอดร้องเดี่ยว จำนวน 30 คน ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็นเพศชาย 34 คน หญิง 21 คน เลือกนักร้องตาบอดผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) โดยในบทความเลือกนำเสนอข้อมูลเฉพาะบางกรณีศึกษา ในช่วงการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้เขียนทำงานเป็นผู้ช่วยนักร้องตาบอดและติดตามศึกษาชีวิตนักร้องตาบอดเมื่อพวกเขาออกไปทำงานร้องเพลง งานในหน้าที่ผู้ช่วยนักร้องตาบอดของผู้เขียน เช่น ช่วยทำหนังสือติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่นักร้องจะไปร้องเพลง ช่วยซื้อน้ำและอาหารให้ขณะหยุดพักร้องเพลง ช่วยขายลอตเตอรี่ในกรณีที่นักร้องตาบอดนำลอตเตอรี่ไปขายด้วย และช่วยอำนวยความสะดวกทุกเรื่องขณะที่พวกเขาออกไปร้องเพลงตามแต่นักร้องตาบอดต้องการความช่วยเหลือ พื้นที่เก็บข้อมูลส่วนใหญ่ คือ บริเวณตลาดนัด ริมทางเท้า สะพานลอย และหน้าห้างสรรพสินค้าในเขตกรุงเทพฯ และเขตปริมณฑล ข้อมูลงานวิจัยยังรวบรวมจากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรรัฐและเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ การทำงานเป็นผู้ช่วยนักร้องตาบอดและติดตามพวกเขาเมื่อออกไปทำงานช่วยให้ผู้เขียนเห็นการปะทะเผชิญหน้ากันระหว่างอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนในฐานะหลักการสากลกับโลกชีวิตจริงที่เฉพาะเจาะจงของนักร้องตาบอดในฐานะคนพิการในสังคมไทย

2. สิทธิมนุษยชนในฐานะภาษาศิลธรรมและการเมือง

สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประเทศต่าง ๆ ได้ลงมติรับรองและประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาคมโลก เมื่อวันที่

10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และถึงแม้ว่าปฏิญญาฉบับนี้ จะไม่ใช่สนธิสัญญาระหว่างประเทศแต่ก็จัดเป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด ซึ่งประเทศต่าง ๆ จำต้องเคารพต่อหลักการสิทธิมนุษยชนที่ได้ตราไว้ในปฏิญญาฉบับนี้ โดยที่ปฏิญญาฉบับนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสนธิสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ อีกหลายฉบับ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

สำหรับประเทศไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า สิทธิมนุษยชน ไว้ใน พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 3 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่าสิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาค และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทย มีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม (Tingsmith, 2023)

นักมานุษยวิทยาที่ศึกษาประเด็นสิทธิมนุษยชนยืนยันตรงกันว่า ปัจจุบัน แนวคิดสิทธิมนุษยชนกลายเป็นภาษาหลักทางศีลธรรมและการเมือง และเป็นภาษา ที่สื่อนัยยะถึงความยุติธรรมทางสังคมในยุคการเมืองโลกร่วมสมัย (Brown, 2004; Redfield, 2005; Goodale, 2007, 2012; Ticktin, 2012; Zigon, 2013) Miriam Ticktin ชี้ให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนกำลังกลายเป็นบรรทัดฐานโลก (global norm) เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และอย่างไม่ต้องสงสัยในยุคร่วมสมัยปัจจุบันสิทธิมนุษยชน กลายเป็นภาระกิจแห่งความศิวิไลซ์ (civilizing missions) หรือกล่าวอีกนัย ใช้หลักการสิทธิมนุษยชนเป็นตัวชี้วัด สังคมที่เจริญกับสังคมประเทศที่ล้าหลัง (Ticktin, 2012, p. 1020) Jarrett Zigon อธิบายเพิ่มเติมว่าภายใต้ ‘อุตสาหกรรม สิทธิมนุษยชน’ (human rights industry) สิทธิมนุษยชนกลายเป็นภาษา ที่สื่อนัยยะถึงความหวังแห่งความก้าวหน้า Zigon เรียกว่า ‘แฟนตาซีของ ความก้าวหน้าทางศีลธรรม’ (the fantasy of moral progress) (Zigon, 2013, p. 719)

Slovoj Zizek วิพากษ์สิทธิมนุษยชนว่าเป็นหลักการพื้นฐานทางศีลธรรมของการเมืองรูปแบบใหม่และสิทธิมนุษยชนเป็นรูปแบบใหม่ของจักรวรรดินิยมตะวันตก (Zizek, 2005) ในทำนองเดียวกัน Jean Baudrillard วิจารณ์ว่าแนวคิดที่มีลักษณะสากลนิยมอย่างเช่น ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ถูกทำให้มีลักษณะเหมือนกับสินค้าโลกาภิวัตน์อื่น ๆ เช่น น้ำมันหรือทุน ซึ่งประเทศตะวันตกส่งออกไปเผยแพร่ยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ด้วยผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง (Baudrillard, 2012, p. 69) Samuel Moyn (2010) นักประวัติศาสตร์ศึกษาประวัติศาสตร์พัฒนาการของแนวคิดสิทธิมนุษยชนพบว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองปัจจุบันภายใต้แนวคิดสิทธิมนุษยชนเริ่มต้นใน ทศวรรษ 1970 เมื่อนักเคลื่อนไหวทางสังคมพบว่าทุกเครื่องมือทางการเมืองที่จะใช้ต่อสู้กับทุนนิยมล้มเหลว เขาเรียกโครงการของสิทธิมนุษยชนในยุคร่วมสมัยว่า ‘ยูโทเปียล่าสุด’ (last utopia)

อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนในปัจจุบันจึงเป็นพื้นที่ของปฏิบัติการ กฎ และวาทกรรมซึ่งเชื่อมโยงอย่างชัดเจนสู่แนวคิดความเป็นมนุษย์ (humanity) เนื่องจากการเมืองสมัยใหม่ตั้งอยู่บนฐานคิดที่มองว่าหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของความเป็นมนุษย์ทุกผู้ทุกคนคือพวกเขาต้องมีหรือได้รับการรับรองสิทธิมนุษยชน (Feldman and Ticktin, 2010, p. 13) Mark Goodale ชี้ให้เห็นว่าการวิเคราะห์สิทธิมนุษยชนในฐานะวาทกรรม ไม่ได้ละเลยแง่มุมปฏิบัติการทางสังคมของแนวคิดนี้ หรือละทิ้งบทบาทการเป็นผู้กระทำการทางสังคมของแนวคิดนี้ในฐานะแนวคิดเชิงวิพากษ์ทางสังคมศาสตร์ ตรงข้ามการวิเคราะห์วาทกรรมของสิทธิมนุษยชนเปิดเผยให้เห็นกระบวนการประกอบสร้างของอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนมากกว่าที่จะวิเคราะห์แนวคิดนี้บนพื้นฐานหลักการความเป็นสากลนิยม (universalism) ของตัวมันเอง (Goodale, 2007, pp. 8-9)

Wendy Brown ตั้งข้อสังเกตว่าหากสิทธิมนุษยชนถูกใช้ในฐานะเป็นโครงการทางศีลธรรมการเมือง มันมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธโครงการทางการเมืองอื่น ๆ

ที่ตั้งอยู่บนหลักปรัชญาที่แตกต่างจากปรัชญาที่รองรับหลักการสิทธิมนุษยชน จากนั้นโครงการทางการเมืองบนฐานคิดสิทธิมนุษยชนจะสถาปนารูปแบบอำนาจทางการเมืองของตัวมันเองจนกลายเป็นภาพลักษณ์หนึ่งเดียวของความยุติธรรมทางสังคม (Brown, 2004, p.453) นอกจากนี้ ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชน ได้สร้างขอบเขตที่จำกัดของการแสดงออกทางศีลธรรม มันได้สร้างชุดสำเร็จรูปลักษณะบุคคลเชิงศีลธรรมขึ้นมา ซึ่งก็คือบุคคลที่ต้องแสดงออกอย่างสอดคล้องกับหลักการหรือภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชน (Goodale, 2012, p. 473)

ในส่วนท้ายของบทความจะแสดงให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนของคนที่พิการที่สถาปนาตัวมันเองจนกลายเป็นวาทกรรมเชิงศีลธรรม ได้สร้างลักษณะหนึ่งเดียวของหลักการศีลธรรมและวิถีจริยธรรมของคนพิการขึ้นมา ผลลัพธ์คือมันได้สร้างการกีดกันและเลือกปฏิบัติทางสังคมต่อคนพิการบางกลุ่ม โดยเฉพาะนักร้องดาบอด ซึ่งมีภาพลักษณ์ใกล้เคียงกับคนขอทาน อันเป็นภาพลักษณ์ทางสังคมที่นักกิจกรรมทางสังคมที่เคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองเพื่อต่อสู้กับอุดมการณ์เวทมนิยมบนพื้นฐานแนวคิดสิทธิมนุษยชนพยายามต่อสู้ล้มล้าง

3. สิทธิมนุษยชนของคนพิการ: จากอุดมการณ์ระดับโลกสู่ท้องถิ่น

เนื้อหาของหัวข้อนี้ จะแสดงให้เห็นว่าแผนงานหรือนโยบายด้านการพัฒนาคนพิการของประเทศไทย แยกไม่ออกจากการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองขององค์กรด้านคนพิการระดับโลกหรือนานาชาติ อิทธิพลแนวคิดขององค์กรพัฒนาคนพิการระดับนานาชาติ ไม่เพียงส่งผลต่อการกำหนดแผนงานหรือนโยบายของประเทศไทยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ หากยังได้สร้างชุดของวาทกรรมเชิงศีลธรรมซึ่งใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการจำแนกแยกแยะคนพิการในสังคมไทยอีกด้วย อีกทั้งในกลุ่มคนพิการเองยังใช้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากอำนาจและปฏิบัติการของภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนในการจัดช่วงชั้นทางสังคมภายในกลุ่มคนพิการด้วยตนเอง

แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนพิการในระดับโลกที่ส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาโครงการหรือแผนงานด้านการพัฒนาคนพิการของประเทศไทย ได้แก่ แนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพ (rehabilitation) เพื่อฟื้นฟูในทศวรรษ 1960-1980 และแนวคิดสิทธิมนุษยชนของคนพิการในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2513 องค์การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการระหว่างประเทศได้ประกาศให้ปีดังกล่าวเป็น ‘ปีแห่งทศวรรษการฟื้นฟูสมรรถภาพ’ ประกาศฉบับดังกล่าวนี้และการรณรงค์เรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในระดับนานาชาติ ส่งผลให้รัฐบาลไทยในขณะนั้นเล็งเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จึงเห็นควรให้มีการประสานงานและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างหน่วยงานภาครัฐบาลและภาคเอกชน คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2519 แต่งตั้ง “คณะกรรมการสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” ขึ้น มีปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน มีหน้าที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทั้งทางด้านการแพทย์ การศึกษา การอาชีพ และการสังคม และวางแผนทางปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในส่วนภาครัฐและองค์กรเอกชนให้ดำเนินไปสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ (Thepsittha, 1993, pp. 28-29)

นอกจากนี้ ก่อนการมาถึงของประกาศทศวรรษแห่งการฟื้นฟูสมรรถภาพสากลสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ ในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการตั้ง “คณะกรรมการฟื้นฟูและส่งเสริมอาชีพแก่คนพิการ” ขึ้น เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2505 โดยคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จากองค์การกรรมระหว่างประเทศ (International Labour Organization-ILO) ที่เข้ามาช่วยสำรวจและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูอาชีพคนพิการในประเทศไทย ตามที่รัฐบาลร้องขอความช่วยเหลือไป วัตถุประสงค์ของคณะกรรมการชุดนี้ระบุไว้เพียงให้คนพิการมีอาชีพทำงานได้ซึ่งสอดคล้องกับชื่อคณะกรรมการ

แต่คณะกรรมการชุดต่อมาพิจารณาเห็นว่าการช่วยเหลือสงเคราะห์คนพิการนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะการให้มีอาชีพหรือมีงานทำเท่านั้น แต่ควรขยายให้กว้างขวางครอบคลุมงานด้านอื่นด้วย โดยเฉพาะการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านการแพทย์ ดังนั้น คณะกรรมการเห็นชอบให้เพิ่มคำว่า “สมรรถภาพ” เข้ามาในชื่อคณะกรรมการเป็น “คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพและส่งเสริมอาชีพคนพิการ”

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการชุดต่อมาเห็นว่าการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการนั้นต้องดำเนินการให้ครบทั้ง 4 สาขา คือ การแพทย์ การศึกษา การอาชีพ และการสังคม ไม่จำเป็นต้องมีคำว่า “ส่งเสริมอาชีพคนพิการ” ดังนั้น จึงได้เปลี่ยนชื่อคณะกรรมการใหม่ว่า “คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสถานฝึกอบรมและฟื้นฟูอาชีพให้มากขึ้น การฟื้นฟูและส่งเสริมอาชีพแก่คนพิการก็เพื่อให้มีอาชีพ มีรายได้ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมเศรษฐกิจของชาติ (Theerabutara, 1983)

หลัง ‘ปีคนพิการสากล’ ในปี พ.ศ. 2524 ประกาศโดยองค์การสหประชาชาติ ประเทศไทยได้เปลี่ยนแนวคิดจากการสงเคราะห์คนพิการมาสู่การพัฒนาและฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแทน อีกทั้งในช่วงที่องค์การสหประชาชาติกำหนดทศวรรษคนพิการระหว่างปี พ.ศ. 2526-2535 ประเทศไทยได้ปรับประยุกต์แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาคนพิการที่ออกโดยองค์การสหประชาชาติมาใช้ในระดับประเทศ แม้การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการจะช้ากว่าประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศก็ตาม หลังจบทศวรรษคนพิการประเทศไทยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียแปซิฟิก ช่วงที่หนึ่งระหว่างปี พ.ศ. 2536-2545 และเข้าไปมีส่วนร่วมต่อเนื่องจนถึงช่วงที่สอง ระหว่างปี พ.ศ. 2546-2555 ผลลัพธ์จากการเข้าร่วมกับองค์กรระดับนานาชาติตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลต่อความร่วมมือด้านแผนงานการพัฒนาคนพิการระหว่างประเทศ และยังก่อให้เกิดแนวคิดในการรวมตัวของ

คนพิการแต่ละประเภทในระดับประเทศตามมามากด้วย ที่สำคัญได้มีการเกิดขึ้นของ “สมาคมพิการแห่งประเทศไทย” ในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการรวมตัวกันขององค์กรระดับนานาชาติ ได้แก่ the disabled peoples’ International Asia-Pacific Organization (DPI)

แนวคิดสิทธิมนุษยชนมีอิทธิพลต่อสมาคมพิการแห่งประเทศไทย ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางสังคมการเมือง มีวาระสำคัญทางการเมืองคือ ‘คนพิการคือมนุษย์คนหนึ่ง ดังนั้น ควรที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิเฉกเช่นเดียวกันกับพลเมืองอื่น ๆ’ (The Institute of Health Promotion for People with Disability, 2007, pp. 40-50)

บุญเลิศ (นามสมมติ) ซึ่งเป็นคนพิการตาบอด ได้ทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ และเคยทำงานเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย แต่ปัจจุบันทำงานเป็นแกนนำในองค์กรด้านการพัฒนาคณาบอดยอมรับในการสัมภาษณ์ว่า องค์กรของเขา มีวัตถุประสงค์ให้แนวคิดสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมือทางการเมือง (political apparatus) เพื่อใช้ต่อสู้กับอุดมการณ์เวทนานิยมในสังคมไทย ในทัศนคติของเขาแล้ว การกีดกันทางสังคม (discriminations) ที่รุนแรงที่สุดที่กระทำต่อคนพิการคือ ‘อุดมการณ์เวทนานิยม’ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึก เช่น ความรู้สึกสงสาร ความรู้สึกเห็นใจต่อคนพิการ คนในสังคมใช้เวทนานิยมตัดสิน ตีตรา และกีดกันทางสังคมต่อคนพิการ อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนในฐานะเครื่องมือทางการเมือง จึงมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของสังคมที่มีต่อคนพิการบนพื้นฐานของเวทนานิยมมาสู่การปฏิบัติต่อคนพิการบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และคาดหวังให้นโยบายสาธารณะทางสังคมที่กำหนดโดยรัฐไทยซึ่งเคยตั้งอยู่บนฐานคิดการช่วยเหลือสงเคราะห์คนพิการเปลี่ยนแปลงมาสู่พื้นฐานของสิทธิความเป็นพลเมือง สำหรับเขาแล้วอุดมการณ์กรรมของพุทธเถรวาทที่มีมุมมองต่อคนพิการในฐานะวัตถุแห่งการช่วยเหลือ (passive object) ดังนั้น สิทธิมนุษยชนในฐานะ

ภาษาทางการเมืองจะเปลี่ยนการรับรู้ของสังคม มาสู่การมองคนพิการในฐานะผู้กระทำการ (active subject) แทน

เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป้าหมายของสมาคมด้านการพัฒนาคนพิการเพื่อจะใช้ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนในระดับโลกตอบโต้กับชุดภาษาเชิงศีลธรรมในระดับท้องถิ่น วาทกรรมเชิงศีลธรรมจากพุทธเถรวาท โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องกรรมที่ใช้เป็นกรอบคิดในการนิยามคนพิการและความพิการ และเวทนานิยมที่คนในสังคมใช้เป็นเกณฑ์ประเมินตัดสินคุณค่าคนพิการในสังคมไทย การตอบโต้กันระหว่างภาษาเชิงศีลธรรมสองชุดในสองระดับ ระหว่างภาษาที่เป็นสากลกับภาษาศีลธรรมท้องถิ่น ไม่เพียงเป็นไปเพื่อเปลี่ยนการรับรู้ของสังคมเกี่ยวกับคนพิการ และเปลี่ยนอุดมการณ์ของรัฐไทยในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนพิการ หากรวมทั้งสิทธิมนุษยชนในฐานะเครื่องมือทางการเมืองได้ท้าทายแนวคิดตัวตน (self) บนพื้นฐานแนวคิดกรรมของพุทธเถรวาท ที่มีมุมมองต่อตัวตนคนพิการในฐานะบุคคลที่ต้องยอมรับชะตากรรมจากผลกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อนที่ต้องเป็นคนพิการ มาสู่ตัวตนของบุคคลในฐานะปัจเจกบุคคล (ดู Leve, 2007 ในประเด็นเดียวกันนี้)

แกนนำคนเดียวกันให้สัมภาษณ์ในจดหมายข่าวยืนยันว่า องค์กรคนพิการมุ่งเน้นการใช้บทบัญญัติทางกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือคุ้มครองการถูกกีดกัน และการเลือกปฏิบัติทางสังคมด้านต่าง ๆ ต่อคนพิการ โดยถือว่าการถูกกีดกัน และการเลือกปฏิบัติเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งมีเป้าหมายในการใช้บทบัญญัติทางกฎหมายเพื่อเปลี่ยนวิธีการทำงานของรัฐไทยจากการสงเคราะห์คนพิการ มาสู่การทำงานบนฐานสิทธิ อีกนัยหนึ่งคือการเปลี่ยนจากอุดมการณ์เวทนานิยม มาสู่สังคมนิยม

ผมคิดว่าการส่งเสริมพัฒนาอย่างที่เราเคยทำกันมาจนถึงแม้จะ up grade จากการสงเคราะห์มาเป็นส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ก็ไม่ได้เป็นเรื่องแปลกใหม่อะไร เมืองไทยก็ยังคุ้นเคยอยู่

แต่พอกำหนดให้ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการต้องถือว่าเป็นก้าวกระโดดสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้สังคมไทยเข้าใจและเรียนรู้ว่าการเลือกปฏิบัติเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แล้วเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพัฒนาแล้วที่ถือว่ารุนแรงที่สุด คือการเลือกปฏิบัติ จากนั้นจะมีการพลิกผันสถานการณ์ จากสังคมฐานเวทมนิยม สังคมฐานความเชื่อ สังคมฐานความรู้สึก ไปสู่สังคมฐานสิทธิ (The Institute of Health Promotion for People with Disability, 2008, pp. 34-35)

แนวคิดสิทธิมนุษยชนของคนพิการปรากฏอย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่ประกาศในปี พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางสังคมการเมืองตลอดหลายปีขององค์กรที่ทำงานด้านการพัฒนาคนพิการ ในมาตรา 4 ให้นิยาม “การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต” ดังนี้

การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ การจัดสวัสดิการ การส่งเสริม และพิทักษ์สิทธิการสนับสนุนให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ภายใต้อาณัติที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (Persons with Disabilities Empowerment Act, 2007, p. 9)

นักวิชาการที่ทำงานเคลื่อนไหวต่อสู้ทางสังคมการเมืองร่วมกับองค์กรคนพิการอธิบายว่า การต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิทางกฎหมาย หรือความเป็นพลเมืองเป็นเป้าหมายสำคัญอันดับแรกขององค์กรคนพิการในประเทศ เหตุผลเพราะองค์กรเหล่านี้ตระหนักและมีประสบการณ์ผ่านการเคลื่อนไหวต่อสู้ร่วมกันว่า กฎหมายที่เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ หรือกีดกันคนพิการเท่านั้นจะรับรองสิทธิความเท่าเทียมทางสังคมให้กับคนพิการ (Riewpaiboon, 1999, p. 27)

แม้ดูเหมือนทางองค์กรด้านการพัฒนาคนพิการประสบความสำเร็จ
ในการสามารถนำบทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนคนพิการ
บรรจุไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ปี พ.ศ. 2550
โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อเปลี่ยนอุดมการณ์ของประเทศไทย จากเน้นการสงเคราะห์มาสู่
การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน แต่ ‘โครงการ
จัดสวัสดิการเบี้ยความพิการ’ ที่ประกาศเป็นนโยบายโดยรัฐบาลไทยในปี พ.ศ.
2553 หลังพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวประกาศได้เพียง 3 ปี แสดงให้เห็นความ
ขัดแย้งกันระหว่างอุดมการณ์เก่าของประเทศไทย คือ การเน้นการสงเคราะห์คนพิการ
กับอุดมการณ์ใหม่สิทธิมนุษยชนที่ได้รับอิทธิพลจากองค์กรระดับโลก และแสดงให้เห็น
การแปลภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนในระดับท้องถิ่น กล่าวคือ ประเทศไทย
สามารถแปลภาษาเชิงศีลธรรมของอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนของคนพิการ ซึ่งดู
เหมือนจะเข้ากันไม่ได้กับแนวคิดการสงเคราะห์คนพิการให้เข้ากันได้อย่าง
แนบเนียนผ่านโครงการนี้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประเทศไทยสามารถอำพรางการผสมผสาน
อุดมการณ์กรรมและวาทศิลป์ของเวทนานิยมของพุทธเถรวาทกับอุดมการณ์
สิทธิมนุษยชนได้อย่างแนบเนียน คำกล่าวเปิดงานวันคนพิการแห่งชาติ ปี พ.ศ.
2553 นายกรัฐมนตรีขณะนั้นยืนยันการตีความประเด็นข้างต้น

รัฐบาลนี้ต้องการที่จะให้คนพิการนั้นสามารถที่จะเข้าถึงบริการ
และสามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งมีสิทธิอย่างเหมาะสมเพื่อการ
ดำรงชีพ ในส่วนของนโยบายสำคัญที่กำลังผลักดันอยู่ในขณะนี้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ได้กำหนดให้วันนี้ซึ่งเป็นวันคนพิการสากล คือ
รัฐบาลต้องการที่จะผลักดันฐานข้อมูล และการจดทะเบียนคนพิการให้มี
ความครบถ้วนเพื่อประโยชน์ในการผลักดันด้านสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ
ที่คนพิการพึงจะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเบี้ยคนพิการซึ่งรัฐบาลได้
มีนโยบายชัดเจนว่าจะให้เบี้ยคนพิการเป็นรายบุคคลตั้งแต่เดือนเมษายน

พ.ศ. 2553 เป็นต้นไปเป็นรายเดือนเดือนละ 500 บาท (The Institute of Health Promotion for People with Disability, 2010, p. 9)

นโยบายเบี้ยคนพิการถูกพิจารณาจากนักวิชาการและแกนนำสมาคมด้านการพัฒนาคนพิการ ในประเด็นที่ว่ารัฐไทยย้อนกลับไปหาอุดมการณ์เก่าเวหนานิยมที่เน้นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนพิการผ่านเบี้ยรายเดือนจำนวนน้อย มากกว่าที่จะมุ่งงบประมาณเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ อย่างไรก็ตาม แกนนำคนพิการคนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ให้สัมภาษณ์กับผู้เขียนถึงวัตถุประสงค์ที่อยู่เบื้องหลังของโครงการเบี้ยคนพิการ ซึ่งถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 20 (9) ในพระราชบัญญัติ เพื่อให้โครงการเบี้ยคนพิการเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการล้มล้างอุดมการณ์เวหนานิยมของประเทศไทย และเพื่อขยายแนวคิดสิทธิมนุษยชนคนพิการในสังคมไทย

คำสัมภาษณ์ข้างต้น สอดคล้องกับเนื้อหาในจดหมายข่าวฉบับหนึ่ง ถอดเทปจากการที่แกนนำคนพิการคนดังกล่าวนี้ กล่าวในวันเปิดตัวโครงการเบี้ยคนพิการ ซึ่งจัดขึ้นในงานวันคนพิการแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2553 สะท้อนให้เห็นวัตถุประสงค์ของโครงการเบี้ยคนพิการในฐานะรูปธรรมของสิทธิที่คนพิการพึงได้รับ

สิ่งที่ผมอยากจะตอกย้ำก็คือว่า จะทำอย่างไรที่จะทำให้สิทธิเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกความเป็นจริง ไม่อยู่แค่ในกระดาษเท่านั้น ดังนั้นเราจึงพยายามพูดถึงฐานสิทธิ ฐานสิทธินั้นก็หมายความว่าเมื่อเป็นสิทธิแล้วคนพิการทุกคนต้องได้รับกันอย่างถ้วนหน้า ไม่ใช่ได้รับแบบสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ก็คือให้อย่างกะปริดกะปรอยไม่ทั่วถึง เมตตาแค่นั้นก็ให้แค่นั้น เมื่อเป็นแบบนี้คนพิการบางคนเท่านั้นที่จะเข้าถึง อันนี้ไม่เรียกว่าฐานสิทธิ ส่วนจะเรียกว่าฐานสงเคราะห์หรือเวหนานิยมก็แล้วแต่ แต่ถ้าเป็นฐานสิทธิแล้วคนพิการทุกคนต้องได้รับอย่างถ้วนหน้า (The Institute of Health Promotion for People with Disability, 2010, pp.13-14)

ในจดหมายข่าวฉบับเดียวกัน แก่นำคนเดียวกันนี้อธิบายเพิ่มเติมว่า การที่จะให้คนพิการได้มาซึ่งสังคมบนพื้นฐานของสิทธิ จำเป็นต้องให้คนในสังคม และคนพิการเอง ตระหนักถึงนิยามคนพิการใหม่ นิยามคนพิการใหม่ที่แก่นำคนนี้อ้างถึงอ้างอิงนิยามความพิการ (disability) มาจากแนวคิดรูปแบบทางสังคม ของความพิการ (social model of disability) อย่างชัดเจน (ดู Oliver, 1990) นิยามใหม่คนพิการภายใต้แนวคิดนี้ พยายามชี้ให้เห็นว่าความพิการ ไม่ใช่ โศกนาฏกรรมส่วนบุคคล (individual tragedy) ไม่ใช่ผลกระทบจากชาติปางก่อน บนฐานคิดกรรมของพุทธเถรวาท หากความพิการเกิดจากเงื่อนไขอุปสรรคทางสังคมด้านต่าง ๆ ที่ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอิสระของคนพิการ กล่าวอีกนัยหนึ่ง นิยามใหม่คนพิการพยายามทำให้ความพิการจากการเป็นปัญหาส่วนบุคคล กลายเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมแทน หรือมีมุมมองต่อความพิการในฐานะ สิ่งประกอบสร้างทางสังคม (disability as social construction) ส่วนอีกด้านหนึ่ง คือการพยายามโต้แย้งกับอุดมการณ์กรรมและวาทศิลป์ของเวทานิยมจากพุทธเถรวาท กล่าวอย่างถึงที่สุด นักกิจกรรมทางสังคมที่ทำงานด้านการพัฒนาคนพิการ ในประเทศใช้สิทธิมนุษยชนในฐานะภาษาทางการเมืองที่ได้รับอิทธิพลถ่ายทอดจาก องค์กระดัดโลกเพื่อตอบโต้หรือล้มล้างภาษาเชิงศีลธรรมของพุทธเถรวาทในระดับท้องถิ่น

อย่างที่ได้นำเสนอไว้ตอนต้นบทความ วาทกรรมสิทธิมนุษยชนในระดับโลก กลายมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการเคลื่อนไหวต่อสู้ขององค์กรภาครัฐและเอกชนด้านการพัฒนาคนพิการในสังคมไทย สิทธิมนุษยชนยังกลายมาเป็นภาษา ศีลธรรมในระดับท้องถิ่นเพื่อตอบโต้กับการกีดกัน และเลือกปฏิบัติทางสังคมต่อคน พิการบนพื้นฐานหลักการเชิงศีลธรรมเวทานิยมจากพุทธเถรวาท อย่างไรก็ตาม การแปลสิทธิมนุษยชนจากระดับโลกสู่ระดับประเทศ โดยนักกิจกรรมทางสังคม ด้านสิทธิมนุษยชนเป็นภาวะที่ย้อนแย้ง สิทธิมนุษยชนสามารถผสมผสานกับ แนวคิดเรื่องการสงเคราะห์คนพิการได้อย่างแนบเนียนผ่านโครงการเบี้ยคนพิการ

แม้อุดมการณ์เบื้องหลังของสิทธิมนุษยชนกับแนวคิดการสงเคราะห์คนพิการจะขัดแย้งกันก็ตามที่ นอกจากนี้ เราอาจตีความเพิ่มเติมว่าแม่เป้าหมายของสิทธิมนุษยชนในฐานะเครื่องมือทางการเมืองเป็นไปเพื่อต่อสู้และล้มล้างอุดมการณ์กรรมและวาทศิลป์เวทณานิยมของพุทธเถรวาทที่เน้นการสงเคราะห์คนพิการแต่ในท้ายที่สุดภาษาเชิงศีลธรรมการเมืองของสิทธิมนุษยชนกลับผสมผสานกับแนวคิดการสงเคราะห์คนพิการซึ่งเป็นภาษาเชิงศีลธรรมที่ตัวมันเองต้องการจะล้มล้าง

ในหัวข้อต่อไป ผู้เขียนจะเปิดเผยให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนที่ถูกนำมาใช้ในฐานภาษาเชิงศีลธรรมและการเมืองรูปแบบใหม่ และคาดหวังให้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางสังคมการเมืองเพื่อประกันสิทธิของคนพิการนั้นได้สถาปนาตัวเองจนกลายมาเป็นภาษาเชิงศีลธรรมหลักและสร้างกรอบชุดศีลธรรมหนึ่งเดียว (singular moral category) ผลลัพธ์ที่ตามมา คือสิทธิมนุษยชนไม่เพียงกลายเป็นวาทกรรมเชิงศีลธรรมที่ควบคุมอยู่เหนือชีวิตทางสังคมของคนพิการ หากในอีกด้านหนึ่ง ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนได้สร้างนิยามเฉพาะขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกในการจำแนกแยกแยะคนพิการ โดยเฉพาะการจำแนกแยกแยะระหว่างคนพิการตาบอดที่ดีที่ต้องมีภาพลักษณ์และเปิดเผยตัวตนสอดคล้องกับสิ่งที่ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนสร้างให้กับคนพิการตาบอดที่ไม่ดี ซึ่งแสดงภาพลักษณ์ทางสังคมของพวกเขาตรงข้ามกับสิ่งที่ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนสร้างขึ้น

4. สิทธิมนุษยชนในโลกชีวิตทางสังคมของนักร้องตาบอด

ผู้เขียนเจอ ‘สำรวย’ (นามสมมติ) ครั้งแรกที่บ้านพักของวงดนตรีตาบอดวงหนึ่ง วันนั้นเธอกับเพื่อนของเธออีกคน ซึ่งเป็นนักร้องตาบอดเหมือนกัน มาอัดเสียงเพลงเพื่อส่งเข้าประกวดในรายการวิทยุ มือคีย์บอร์ดประจำวงดนตรีที่พักอาศัยที่บ้านหลังนั้นช่วยพวกเธออัดเสียงเพลงลงแผ่นซีดีโดยใช้โปรแกรมในคอมพิวเตอร์ หลังจากเจอสำรวยวันนั้น ผู้เขียนออกติดตามเธอไปร้องเพลง

ตามตลาดนัดและบนสะพานลอยอยู่หลายครั้ง ก่อนจะมีโอกาสนัดสัมภาษณ์เธออย่างจริงจังที่ห้องพักของเธอ ที่ตั้งอยู่ชานเมืองกรุงเทพฯ ห้องพักของเธออยู่ชั้นล่างสุดของโครงการบ้านพักที่รัฐบาลจัดสวัสดิการให้กับคนมีรายได้น้อย

แทบไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นห้องพักของคนตาบอด พื้นห้องที่สะอาดได้รับการดูแลอย่างดี อุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ภายในห้องทุกชิ้นวางชิดผนังห้องอย่างเป็นระเบียบ บริเวณตรงกลางห้องที่ใช้เป็นที่รับแขกไม่มีโต๊ะ เก้าอี้ และอุปกรณ์อะไรวางอยู่เลย ถูกปล่อยให้แบนราบที่โล่งเปล่า ผู้เขียนเดาว่าการจัดห้องพักลักษณะแบบนี้เพื่อเอื้อต่อการอยู่อาศัยของคนตาบอด ภายในห้องพักมีสองห้องนอนติดกัน ในห้องนอนห้องหนึ่งผู้เขียนเห็นลำโพงและไมโครโฟนวางอยู่ใกล้กับที่นอน ติดกับห้องนอนขนาดใหญ่เป็นห้องครัวขนาดเล็ก ทางเดินแคบ ๆ จากห้องรับแขกตรงกลางห้องไปห้องครัวมีห้องน้ำอยู่ด้านขวามือ โทรทัศน์ขนาดใหญ่วางชิดผนังหน้าห้องครัว สำร่ายเพิ่งกลับจากไปตระเวนร้องเพลงตามตลาดในตัวเมืองของจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออก เธอกลับมาถึงห้องพักเมื่อราวเที่ยงคืนและยังดูเหนื่อยจากการเดินทางอย่างเห็นได้ชัด ลูกสาวของเธอที่พักอยู่ด้วยออกไปทำงานที่โรงงานในเขตอุตสาหกรรมไม่ไกลจากบ้านพัก

สำร่ายเกิดในครอบครัวที่มีอาชีพทำไร่ บ้านเกิดของเธออยู่ในเขตภาคกลางของประเทศ สำร่ายตาบอดแต่กำเนิด และเหมือนกับคนตาบอดคนอื่น ๆ ในเขตชนบทเมื่อหลายปีก่อนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เนื่องจากเหตุผลที่ครอบครัวของเธอกังวลเรื่องความปลอดภัยของลูกสาวหากเธอต้องไปโรงเรียน และเหตุผลหลักอีกอย่างคือโรงเรียนในเขตชนบทไม่มีครูที่มีทักษะในการสอนนักเรียนตาบอด เธออาศัยอยู่กับครอบครัว ไม่ได้ทำอาชีพใด ๆ จนกระทั่งอายุ 18 ปี หัวหน้าวงดนตรีตาบอดวงหนึ่งมาหาเธอที่บ้านและชักชวนเธอเข้าร่วมเป็นนักร้องประจำวงดนตรีตาบอดของเขาซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ สำร่ายอยู่กับวงดนตรีตาบอดวงแรกที่กรุงเทพฯ ได้แค่หนึ่งสัปดาห์ ก่อนที่จะตัดสินใจกลับบ้านเกิดด้วยเหตุผลที่แม่ของเธอเป็นห่วงและกังวลกับการที่เธอซึ่งเป็นคนตาบอดจะต้อง

ใช้ชีวิตในเมือง หลังจากเธอกลับมาอยู่ที่บ้านได้ไม่กี่เดือน มีหัวหน้าวงดนตรี تابอด มาหาเธอที่บ้านและขอร้องแม่ของเธอให้เธอมาเป็นนักร้องประจำวงดนตรี تابอด ของเขา

สำรวยอยู่กับวงดนตรี تابอด ในฐานะนักร้องประจำวงอยู่นานมากกว่า 10 ปี ซึ่งเป็นช่วงยุคทองของวงดนตรี تابอด ก่อนที่วงดนตรี تابอด จะยุบวง หลังธุรกิจวงดนตรี تابอด เริ่มซบเซา สำรวยบอกผู้เขียนว่า ในตอนเริ่มต้นอาชีพ นักร้องประจำวงดนตรี تابอด ในช่วงยุคทองเธอได้ค่าจ้างวันละ 100 บาท งานของเธอจะเริ่มตั้งแต่ตี 5 ไปจนถึงราว 2-3 ทุ่ม ออกแสดงวันละอย่างน้อย 2 รอบ เช้า เที่ยง หรือเย็น วงดนตรีของเธอจะแสดงหน้าโรงงานหรือข้างถนนใกล้บริเวณ ตลาดในเขตกรุงเทพฯ และอาจจะออกตระเวนเดินสายไปแสดงตามตลาดของ หมู่บ้านในเขตชนบททางภาคใต้ซึ่งเป็นบ้านเกิดของหัวหน้าวงดนตรี สามิคนแรก ของสำรวย เป็นมือกลองประจำวงดนตรี มีลูกสาวด้วยกันหนึ่งคน

สำรวยกลับมาอยู่บ้านเกิดพร้อมกับลูกสาวได้ไม่นาน เธอแต่งงานใหม่ กับสามิคนที่สอง หลังแต่งงานเธอกับสามิของเธอซึ่งเป็นนักดนตรี تابอด ตั้งวงดนตรี تابอด ขึ้นมา สำรวยยังคงทำหน้าที่นักร้องประจำวง ส่วนสามิเธอเป็นมือกลองแล้วหา สมาชิกวงที่เหลือจากเพื่อนนักดนตรี تابอด ที่รู้จักกัน วงดนตรีของสำรวยกับสามิ ก่อตั้งในช่วงที่วงการวงดนตรี تابอด เริ่มซบเซา การออกแสดงตามท้องถนน ริมทาง เหม้า หน้าห้างสรรพสินค้าในเขตเมืองยากลำบากและได้เงินบริจackson น้อยกว่าช่วงยุค ทองของวงดนตรี تابอด ในช่วงที่เธอเริ่มเข้าวงการนักร้อง تابอด ใหม่ ๆ วงดนตรีของสำรวยแก้ปัญหาด้วยการขออนุญาตโรงเรียนในเขตภาคกลาง แสดง ดนตรีแลกกับเงินบริจาคของครูและเด็กนักเรียน หลังสำรวยจับได้ว่าสามิของเธอมี ภรรยาอีกคน ทั้งสองตัดสินใจยุติชีวิตคู่พร้อมกับยุติวงดนตรี تابอด ก่อนที่สำรวย จะย้ายกลับมาอยู่ที่กรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อมองหาโอกาสในชีวิตใหม่ เธอทดลอง เปลี่ยนมาตระเวนร้องเพลงตอนกลางคืนตามร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ รายได้

ทั้งหมดหลังหักค่าน้ำมันรถมอเตอร์ไซด์ เธอจะแบ่งกันคนละครึ่งกับมอเตอร์ไซด์รับจ้างที่ขับตระเวนพาเธอออกทำการแสดงตอนกลางคืน

สำรวยตระเวนร้องเพลงตอนกลางคืนอยู่เกือบ 2 ปี ก่อนที่เพื่อนของเธอ ซึ่งเป็นอดีตนักร้องประจำวงดนตรีตาบอด แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นนักร้องเดี่ยว จะชักชวนให้เธอลงหันมาร้องเดี่ยวตามตลาดนัด

“ฉันปฏิเสธคำชวนของเพื่อนตาบอดหลายครั้ง แม้จะรู้ว่านักร้องเดี่ยวมีรายได้มากกว่านักร้องประจำวงดนตรีตาบอดและตระเวนร้องเพลงตามร้านคาราโอเกะอย่างเทียบกันไม่ได้ แต่ฉันรู้สึกอับอาย การเป็นนักร้องเดี่ยวมีสถานะที่ต่ำกว่านักร้องประจำวงดนตรีและคนตาบอดขายลอตเตอรี่ การเป็นนักร้องเดี่ยวตามตลาดนัดมันง่ายที่คนตาดีจะกล่าวหาและดูถูกว่าเป็นคนขอทาน”

แต่ในที่สุด สำรวยกลายมาเป็นนักร้องเดี่ยวตามตลาดนัด เหมือนอดีตนักร้องประจำวงดนตรีตาบอดยุครุ่งเรืองหลายคนและผู้เขียนรู้จัก ซึ่งปัจจุบันหากไม่เปลี่ยนไปขายลอตเตอรี่ก็กลายมาเป็นนักร้องเดี่ยวคาราโอเกะตามตลาดนัดแทน เนื่องจากสภาพบีบคั้นทางเศรษฐกิจและรายได้การเป็นหมอนวดตาบอดที่ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ สำรวยเริ่มต้นอาชีพใหม่ของเธอในฐานะนักร้องเดี่ยวคาราโอเกะด้วยการออกฝึกหัดไปทำงานกับเพื่อนของเธอซึ่งเปลี่ยนอาชีพเป็นนักร้องเดี่ยวมานานหลายปีแล้ว เธอช่วยสละพายลำโพง ช่วยถือกล่องรับบริจาค ช่วยร้องเพลงขณะที่เพื่อนหยุดพัก รายได้ทั้งหมดแบ่งกันคนละครึ่งกับเพื่อน สำรวยฝึกงานและเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ ในการเป็นนักร้องเดี่ยวคาราโอเกะตามตลาดนัดด้วยความช่วยเหลือของเพื่อนของเธออยู่นาน 2 เดือน เธอจึงค่อย ๆ ลดความอับอายจากการเป็นนักร้องเดี่ยวคาราโอเกะ เนื่องจากได้รับการปฏิบัติที่ดีจากคนทั่วไป และพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดนัด ไม่เหมือนกับภาพที่เธอวาดไว้ตอนแรก สำรวยค่อย ๆ ยอมรับกับภาพลักษณ์ทางสังคมของนักร้องตาบอดริมถนนที่แม้แต่ตัวเธอเองในตอนแรกก็รับรู้เหมือนกับคนทั่วไป กล่าวคือ มีภาพลักษณ์ที่ไม่ได้แตกต่างจากคนขอทาน

สำรวจลงทุนซื้ออุปกรณ์ทำงาน ได้แก่ ลำโพง การ์ดเพลงคาราโอเกะ ไมโครโฟน และกล่องรับบริจาค แล้วเปลี่ยนมาเป็นนักร้องเดี่ยวคาราโอเกะ ตามตลาดนัดอย่างเต็มตัวเมื่อ 2 ปีก่อนที่จะเจอผู้เขียน ปลอมให้ประสบการณ์การเป็นนักร้องประจำวงดนตรีตาบอดในยุคทองกลายเป็นความทรงจำในอดีต

“ทำไมคุณไม่ทำอาชีพหมอนวดแผนโบราณ ผู้เขียนเห็นคนตาบอดที่เคยเป็นนักร้องประจำวงดนตรีตาบอดหลายคนเลือกที่จะทำอาชีพนี้ คุณก็รู้ว่าการเป็นนักร้องเดี่ยวตามริมถนน หรือตลาดนัด มันมีภาพลักษณ์เหมือนกันกับคนขอทาน” ผู้เขียนถามสำรวจตรง ๆ ในการสัมภาษณ์ที่ห้องพักของเธอ

“ฉันเคยอบรมการนวดไทยแผนโบราณ สมาคมคนตาบอดที่ฉันเป็นสมาชิกเคยจัดอบรม ฉันได้ใบประกาศรับรองว่าผ่านหลักสูตรการนวดจากกระทรวงสาธารณสุข และเคยรับจ้างนวดตามบ้าน แต่พบว่าชอบการเป็นนักร้องมากกว่า” “แต่ภาพลักษณ์หมอนวดไทยแผนโบราณ น่าจะดีกว่านักร้องเดี่ยวตามริมถนน หรือตลาดนัด” ผู้เขียนชักสำรวจต่อ

“แน่นอนคุณพูดถูก และเป็นเหตุผลหลักกว่าทำไมฉันไม่ไปร้องเพลงที่ตลาดนัดที่ตั้งอยู่ภายในกระทรวงสาธารณสุข เพราะฉันกลัวจะเจออาจารย์ที่เคยสอนการนวดไทยแผนโบราณมาเจอฉันขณะกำลังร้องเพลง ฉันรู้สึกอาย เพราะอาจารย์เขาอุตส่าห์สอนนวดเพื่อให้ไปประกอบอาชีพ แต่ฉันกลับเลือกที่จะมาเป็นนักร้องตามตลาดนัด” สำรวจอธิบาย

“ภาพลักษณ์เหมือนกับคนขอทาน” ผู้เขียนขยายความ

“ใช่” สำรวจยืนยัน

สำรวจบอกผู้เขียนว่า ไม่เพียงแต่คนทั่วไปเท่านั้นที่ถูกหรือตีตราคนร้องตาบอด หากคนตาบอดในวงการคนตาบอดด้วยกันเองก็รังเกียจคนตาบอดที่ยึดอาชีพนักร้องเดี่ยวริมถนนหรือตลาดนัด

“มีเพื่อนของฉันคนหนึ่งเป็นหมอนวดไทยแผนโบราณบอกฉันว่า ถ้าคนตาบอดคนไหนเป็นนักร้องตามตลาดนัดเธอจะไม่คบ เธอจะเลือกคบแต่กับ

หมอนวดตาบอดด้วยตัวเอง เธอให้เหตุผลว่าคนตาบอดที่ร้องเพลงริมถนนอยู่ชั้นต่ำสุดแล้วในวงการคนตาบอด”

เรื่องราวของสำราญช่วยให้เราเข้าใจการตัดสินใจต่อรองกับมาตรฐานกรอบชุดศีลธรรมหนึ่งเดียวที่กำกับควบคุมชีวิตของกลุ่มคนพิการตาบอดในสังคมไทย การเลือกไม่ทำงานหมอนวดตาบอด แม้จะเป็นงานที่ในวงการคนตาบอดรับรู้กันว่ามีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากกว่า แต่กลับไม่สอดคล้องกับโลกชีวิตจริงของคนพิการตาบอด เนื่องจากรายได้ที่สูงมากกว่าของอาชีพนักร้องตาบอดเมื่อเปรียบเทียบกับหมอนวดตาบอด การเลือกเงินมากกว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงเป็นภาษาเชิงศีลธรรมอีกชุดที่แม้จะอยู่ตรงข้ามกับอุดมการณ์สากลของปรัชญาความเป็นมนุษย์ (Humanity) แต่สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ที่คนอย่างสำราญเลือกนิยามเอง ภายใต้บริบทชีวิตเฉพาะเจาะจงของคนชายขอบเฉกเช่นเธอ

5. สิทธิมนุษยชนในฐานะเกณฑ์มาตรฐานใหม่ของศีลธรรม

ตามที่บทความได้ชี้ให้เห็นในเนื้อหาส่วนต้นว่า ข้อกังวลของ ‘ประสาน’ เกี่ยวกับเรื่องที่กลัวหลวงพ่ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรมการนวดไทยแผนโบราณจะต่อว่า หากรู้ความจริงว่าตอนนี้เขากลายมาเป็นนักร้องเดี่ยวริมถนน ซึ่งมีภาพลักษณ์ทางสังคมที่แยกไม่ออกกับคนขอทานนั้น ไม่ใช่เรื่องที่ประสานกังวลหรือคิดหวาดกลัวไปเอง เพราะเป็นเหตุผลเดียวกันกับที่ ‘สำราญ’ ลังเลยาวนานว่าจะตัดสินใจเป็นนักร้องเดี่ยวตาบอดตามคำชักชวนของเพื่อนคนตาบอดของเธอหรือไม่ รวมทั้งการที่เธอไม่กล้าไปร้องเพลงที่ตลาดนัดที่ตั้งอยู่ที่หน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง เพราะกลัวจะเจอกับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ที่หน่วยงานแห่งนั้น ซึ่งเป็นครูที่เคยสอนนวดไทยแผนโบราณให้กับเธอ

ตลอดการเก็บข้อมูลภาคสนามศึกษาชีวิตนักร้องตาบอด ผู้เขียนทราบดีถึงเรื่องที่ภาพลักษณ์นักร้องตาบอดแยกไม่ออกจากภาพลักษณ์คนขอทาน

ในสังคมไทย นักร้องตาบอดไม่ใช่ไม่รู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ พวกเขารู้ปัญหานี้ดี ดังนั้น ในชีวิตประจำวันที่ออกไปทำการแสดง นักร้องตาบอดต้องรักษาสมดุลระหว่าง ภาพลักษณ์การเป็นคนสู้ชีวิตผู้ไม่ย่อท้อต่อชะตากรรมกับภาพลักษณ์การเป็นคนขอทานที่ต้องรอกการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ผู้เขียนเรียกการรักษาสมดุลตัวตน และภาพลักษณ์สองลักษณะดังกล่าวของนักร้องตาบอดว่า เป็นยุทธวิธีเพื่อเรียกเงิน บริจาคจากคนอื่น เนื่องจากพวกเขาไม่สามารถอาศัยทักษะการร้องเพลงเพียงอย่างเดียว ในการกระตุ้นแรงจูงใจให้คนอื่นบริจาคเงินช่วยเหลือ เพราะข้อมูลภาคสนาม ที่ผมศึกษานักร้องตาบอดพบว่าแม้นักร้องตาบอดจะมีทักษะในการร้องเพลงที่ดี แต่แรงจูงใจให้คนอื่นช่วยเหลือบริจาคต้องอาศัยแรงขับอีกด้าน คือ เวทนานิยม ที่คนอื่นรู้สึกสงสารเวลาพบเห็นนักร้องตาบอด

นอกจากนี้ ใน ‘วงการคนตาบอด’ นักร้องตาบอดคนไหนที่แสดง ภาพลักษณ์ใกล้เคียงกับคนขอทานมาก ๆ เช่น แต่งตัวไม่เรียบร้อย สกปรก พูดจา ไม่อยู่กับร่องกับรอยเหมือนคนมีปัญหาจิตเวช มักจะถูกซุบซิบนินทาจากแวดวง นักร้องตาบอดด้วยกัน เพราะทำให้วงการคนตาบอดเสียหาย จากการที่ทำให้ นักร้องตาบอดดูเหมือนคนขอทาน

ในอีกด้านหนึ่งเหมือนกับที่สำรวจนักร้องตาบอดให้สัมภาษณ์ผู้เขียน ผู้ให้ ข้อมูลที่เป็นนักร้องตาบอดหลายคนบอกผู้เขียนว่า ในวงการคนตาบอดมีการจัดช่วงชั้น และแบ่งแยกทางสังคม โดยอาศัยเกณฑ์หลัก คืออาชีพที่ทำ อาชีพขายลอตเตอรี่ถือว่า เป็นอาชีพที่ถูกจัดให้อยู่ช่วงชั้นสูงในวงการคนตาบอด อาจเพราะการขาย ลอตเตอรี่ของคนตาบอดไม่ต้องเดินเร่ร่อนไปมา มีภาพลักษณ์เหมือนคนประกอบ สัมมาชีพและรายได้ดี รองลงมาคืออาชีพหมอนวดที่แต่งตัวเรียบร้อยและมีสถานที่ ทำงานเป็นหลักแหล่งชัดเจน และอาชีพนักร้องตาบอดอยู่ช่วงชั้นทางสังคมล่างสุด ในวงการคนตาบอด เนื่องจากลักษณะการทำงานเหมือนคนเร่ร่อนและขอทาน แม้จะมีรายได้สูงก็ตาม

การเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองบนพื้นฐานสิทธิมนุษยชนของคนพิการ และแนวคิดรูปแบบทางสังคมของความพิการ ในฐานะวาระแห่งการปลดปล่อย คนพิการ (emancipatory agenda) ตลอดหลายปีที่ผ่านมาขององค์กรภาครัฐ และสมาคมด้านการพัฒนาคนพิการในประเทศไทย ไม่เพียงประสบความสำเร็จ สามารถนำบทบัญญัติทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ การลดการกีดกันและการเลือกปฏิบัติทางสังคมต่อคนพิการตราไว้ในข้อกฎหมาย หากสองแนวคิดสำคัญดังกล่าวที่ได้รับอิทธิพลจากองค์กรระดับโลกได้สร้างภาษาทางการเมืองและภาษาเชิงศีลธรรมในระดับประเทศขึ้นมา ผลลัพธ์ที่ตามมาคือ สิทธิมนุษยชนในฐานะเครื่องมือทางการเมืองเพื่อตอบโต้กับวาทกรรมเชิงศีลธรรมของ พุทธเถรวาทได้กลายเป็นมาตรฐานใหม่ของชีวิตทางศีลธรรม (ดู Zigon, 2013)

สิทธิมนุษยชนในฐานะภาษาเชิงศีลธรรมใหม่ ที่มีเป้าหมายให้เข้ามา แทนที่ภาษาเชิงศีลธรรมเดิม อุดมการณ์กรรมและวาทศิลป์เวทานิยม ได้สถาปนา ตัวเองกลายเป็นมาตรฐานใหม่แทนที่ภาษาเชิงศีลธรรมเดิมของพุทธเถรวาท กล่าวคือได้สร้างขอบเขตนิยามการจำแนกแยกแยะระหว่างคนพิการที่ดีและคนพิการ ที่ตรงข้ามกับหลักการของภาษาศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนขึ้นมา คนพิการที่ดี ภายใต้ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนต้องเป็นพลเมืองที่ประพฤติตน สอดคล้องกับระบอบการเมืองแบบเสรีนิยม กล่าวคือต้องเป็นคนที่มีพึ่งพาช่วยเหลือ ตนเองได้ (Goodale, 2012, p.469) ในกรณีของคนพิการต้องทำงานหาเลี้ยงชีพ ตัวเองเพื่อไม่ให้เป็นการละเมิดกับครอบครัวหรือสวัสดิการของรัฐ และอาชีพที่คนพิการ ควรทำก็ต้องสอดคล้องกับวาระแห่งการปลดปล่อยคนพิการภายใต้แนวคิดสิทธิมนุษยชนและแนวคิดรูปแบบทางสังคมของความพิการ ในกรณีนี้คือ อาชีพที่ช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของคนพิการในสังคมไทย ส่วนคนพิการที่ไม่ดีหรือบกพร่องเชิงศีลธรรมภายใต้ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชน คือ คนพิการที่เปิดเผย ตัวตนและแสดงภาพลักษณ์ทางสังคมตรงข้ามกับภาษาเชิงศีลธรรมใหม่ และ

ไม่สอดคล้องกับวาระแห่งการปลดปล่อยคนพิการบนฐานสิทธิความเป็นมนุษย์และแนวคิดรูปแบบทางสังคมของความพิการ

เราอาจตีความได้ว่าในท้ายสุด อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนได้ก่อรูปการเมืองของชีวิต (politics of life) ให้กับคนพิการ เป็นการเมืองที่สร้างการจำแนกแยกแยะสถานะความเป็นมนุษย์ที่ไม่เท่าเทียมกันเพื่อการบริหารจัดการและปกครอง (ดู Feidman and Ticktin, 2010, p. 14) แกนนำสมาคมด้านการพัฒนาคนพิการตอบคำถามผู้เขียนในประเด็นคำถามที่ว่า ‘การที่สมาคมเลือกสนับสนุนอาชีพหมอนวดไทยแผนโบราณ เหตุผลเพราะภาพลักษณ์ของหมอนวดตาบอด ดีกว่านักร้องตาบอดริมถนนใช่หรือไม่ เช่น อาชีพหมอนวดตาบอดมีสำนักงานตั้งเป็นหลักแหล่งชัดเจนไม่ต้องออกไปเร่ร่อนข้างถนน หมอนวดตาบอดแต่งตัวสะอาดเรียบร้อย ที่สำคัญดูเป็นอาชีพมากกว่าการเป็นนักร้องตาบอดที่เดินเร่ร่อนร้องเพลงข้างถนนหรือนั่งร้องเพลงตามพื้นตลาดนัด’ แกนนำคนดังกล่าวนี้เคยบอกผู้สัมภาษณ์ ก่อนตอบว่า ‘เขาไม่กล้าระบุชัดเจนว่าเป็นปัจจัยหลักตามที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกต ทางสมาคมลงความเห็นกันว่าอาชีพหมอนวดไทยแผนโบราณ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน แต่อาชีพนักดนตรีจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาฝึกฝนนานและมีน้อยคนที่ประสบความสำเร็จอย่างจริงจัง’ คำตอบของแกนนำคนพิการดูจะไม่ตรงกับคำถามผู้เขียนนัก เพราะนักร้องตาบอดที่ผู้เขียนหมายถึงในคำถามคือนักร้องตาบอดริมถนนหรือตามตลาดนัด ซึ่งมีภาพลักษณ์ใกล้เคียงกับคนขอทาน ไม่ใช่คนตาบอดที่ฝึกฝนจนเป็นนักดนตรีมืออาชีพ คำตอบของแกนนำยิ่งทำให้ผู้เขียนรู้สึกว่าการนักร้องตาบอดริมถนนเป็นสิ่งที่ปรากฏ แต่ไม่ดำรงอยู่ในการรับรู้ มีตัวตนแต่ไม่มีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมใด ๆ ภายใต้การเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองเพื่อปลดปล่อยคนพิการ

เราจะเห็นว่าสิทธิมนุษยชนเริ่มต้นในฐานะเครื่องมือทางการเมือง มีเป้าหมายเพื่อลดการกีดกันและเลือกปฏิบัติทางสังคมต่อคนพิการ แต่ท้ายสุดได้กลายเป็นมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียวของชีวิตเชิงศีลธรรมของคนพิการ สิทธิมนุษยชน

ในฐานะภาษาเชิงศีลธรรมใหม่ได้รวบรวมชีวิตเชิงศีลธรรมและการเมืองของชีวิตคนพิการเข้าด้วยกัน กล่าวอย่างถึงที่สุด สิทธิมนุษยชนในฐานะภาษาเชิงศีลธรรมและเครื่องมือทางการเมืองได้สร้างพื้นที่ใหม่ของอำนาจคืออธิปไตย (new site of sovereign power) ที่ควบคุมอยู่เหนือเรือนร่างทพพลภาพของคนพิการ และในนามสิทธิมนุษยชนได้สร้างให้คนพิการมีแบบฉบับหนึ่งเดียว (universal disabled people) บนเกณฑ์มาตรฐานที่ภาษาศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนสร้างขึ้น

6. บทสรุป

บทความนี้ใช้ข้อมูลภาคสนามจากการศึกษาชีวิตนักร้องตาบอดริมถนน เพื่อเปิดเผยให้เห็นอิทธิพลของสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เป็นแนวคิดหรืออุดมการณ์ในระดับโลก ที่ถูกประยุกต์เชื่อมโยงมาสู่การต่อสู้ในประเด็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) ของคนพิการในประเทศไทย ข้อมูลกรณีศึกษาของประสานและสำรวย แสดงให้เห็นความสับสนและไม่คงเส้นคงวาของการพยายามเชื่อมโยงหลักการสิทธิมนุษยชนกับประเด็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกลุ่มคนพิการ บทความแสดงให้เห็นผลลัพธ์ที่ไม่ได้คาดคิด (unintended consequence) ของสิทธิมนุษยชน เมื่อถูกแปลมาใช้ในระดับท้องถิ่นในบริบทสังคมไทย และได้กลายเป็นภาษาเชิงศีลธรรมใหม่และได้สร้างกรอบชุดศีลธรรมหนึ่งเดียว ที่ควบคุมการแสดงออกในชีวิตประจำวันให้กับนักร้องตาบอด นักร้องตาบอดต้องเรียนรู้วิถีปฏิบัติที่ต้องสอดคล้องกับภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนภายใต้วาระการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยคนพิการ คนพิการที่ไม่สามารถปรับตัวตามเกณฑ์มาตรฐานคุณค่าที่ภาษาเชิงศีลธรรมของสิทธิมนุษยชนสร้างให้ จะถูกแบ่งแยกและกีดกันทางสังคมในกลุ่มคนพิการ และถือว่าไม่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ บทความพยายามชี้ให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนในฐานะหลักการใหม่ทางการเมืองปัจจุบัน ไม่ได้มีความเป็นสากลนิยม มีลักษณะความเป็นการเมืองสามารถสร้างให้เกิดการแบ่งแยกศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ไม่เท่าเทียมกันขึ้นในกลุ่มประชากร เราจะเข้าใจประเด็น

นี้ได้ก็ด้วยการศึกษาสิทธิมนุษยชนในบริบทท้องถิ่นที่เผยตัวในโลกชีวิตทางสังคมของผู้คนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย

References

- Tingsmith, V. (2023, December 30). *Human rights according to the 2017 Constitution*. https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=9613
- Baudrillard, J. (2012). *The Spirit of Terrorism and Other Essays*. London and New York: Verso.
- Brown, W. (2004). “The Most We Can Hope For...”: Human Rights and the Politics of Fatalism. *The South Atlantic Quarterly*, 3(2/3), 451-463.
- Feldman, I. & Ticktin, M. (2010). Government and Humanity. In Feldman, I. & Ticktin, M. (Eds.), *In the Name of Humanity: The Government of Threat and Care*. (pp. 1-26). Durham and London: Duck University Press.
- Goodale, M. (2007). Location rights, envisioning law between the global and the local. In Goodale, M. & Merry S. E. (Eds.), *The Practice of Human Rights: Tracking Law between the Global and the Local*. (pp. 1-38). Cambridge: Cambridge University Press.
- Goodale, M. (2012). Human Rights. In Fassin, D. (Ed.), *A Companion to Moral Anthropology*. (pp. 468-481). Malden, MA: Wiley-Blackwell.

- Leve, L. (2007). "Secularism is a Human Rights!": Double-Binds of Buddhism, Democracy, and Identity in Nepal. In Goodale, M. & Merry, S. E. (Eds.), *The Practice of Human Rights: Tracking Law between the Global and the Local*. (pp. 78-113). Cambridge: Cambridge University Press.
- Moyn, S. (2010). *The Last Utopia: Human Rights in History*. Cambridge, MA: Belknap.
- Oliver, M. (1990). *The Politics of Disablement*. Basingstoke: Macmillan.
- Persons with Disabilities Empowerment Act. (2007). *Royal Thai Government Gazette*, 124 (61A), pp. 8-24.
- Redfield, P. (2005). "Doctors, Borders, and Life in Crisis." *Cultural Anthropology*, 20(3), 328-361.
- Riewpaiboon, W. (1999). *The Literature Review for Service System Development and Rehabilitation in Order to Improve the Quality of Life of Disabled People*. Nonthaburi: Health System Research Institute. (in Thai)
- The Institute of Health Promotion for People with Disability. (2007). *The Politics of Persons with Disabilities Newsletter*, 4, 40-50. (in Thai)
- The Institute of Health Promotion for People with Disability. (2008). *The Politics of Persons with Disabilities Newsletter*, 13, 34-35. (in Thai)
- The Institute of Health Promotion for People with Disability. (2009). *The Politics of Persons with Disabilities Newsletter*, 14, 7-11. (in Thai)

- The Institute of Health Promotion for People with Disability. (2010). *The Politics of Persons with Disabilities Newsletter*, 18, 13-15. (in Thai)
- Theerabutrra, S. (1983). Problem of Disabled People in City and Social Welfare Council. In Department of Social Welfare. (Ed.), *Document on International Year of Disabled Persons 1981*. Bangkok: Pimluk Press. (in Thai)
- Thepsittha, S. (1993). The concept and direction of the Council of Social Welfare in helping people with disabilities. In Praksornkit, N. and Thepsittha, S. (Eds.), *Social problem book series on the problem of people with disabilities and concepts and directions of the Council on Social Welfare in helping people with disabilities*. (pp. 26-35). Bangkok: Council of Social Welfare of Thailand. (in Thai)
- Ticktin, M. (2012). Introduction: Human Rights and Global Corporations. *Social Research*, 79(4), 1017-1021.
- Zigon, J. (2013). Human Rights as Moral Progress? A Critique. *Cultural Anthropology*, 28(4), 716-736.
- Zizek, S. (2005). Against Human Rights. *New Left Review*, 34, 115-131.